

«ВІДВАГИ НЕ ТРАТИЛА...»: ОЛЬГА ФРАНКО ОЧИМА СИНА (забутий некролог Тараса Франка на смерть матері)

Уперше републікується некролог Тараса Франка на смерть матері Ольги з Хоружинських, написаний у серпні 1941 року, що є важливим причинком до розуміння складних обставин родинної драми Франків.

**Ключові
слова**

- Ольга Франко з Хоружинських, некролог, мемуаристика.

У ніч на 15 липня 1941 року відійшла у засвіт Ольга Франко з Хоружинських – дружина Івана Франка та мати чотирьох його дітей... 17 липня 1941 року її поховали на Личаківському цвинтарі неподалік могили її чоловіка.

У час смерті Ольги Франко, як і у час смерті її чоловіка, Україна була охоплена війною... Уже Другою світовою.

В останні роки свого життя Ольга Франко з Хоружинських мешкала на другому поверсі своєї вілли, що на вул. Понінського, 4. На першому поверсі її будинку 10 жовтня 1940 року офіційно було відкрито меморіальний музей Івана Франка. Іноді ця «маленька стара жінка», у якій не всі упізнавали дружину Івана Франка Ольгу з Хоружинських, могла особисто зустріти на порозі відвідувачів новоствореного музею і навіть провести їм екскурсію¹. Часом у пориві відвертості аж надто різко й критично висловлювалася на адресу нововстановленої у Галичині радянської влади. Через це її син, директор Музею, Петро Франко інколи навіть аж блід від такої упертості та відваги власної матері... Але це була вона – відважна, смілива і добра – Ольга з Хоружинських!

¹ Медяник Д. С. В музеї Ів. Франка // Зоря [районна газета м. Городок, Львівської обл.]. 1940. Від 25.Х. Передруковано: Науковий вісник Музею Івана Франка у Львові: перші кроки (документи і матеріали про створення музею Івана Франка у Львові). Львів: Апірорі, 2012. Вип. 12. С. 67–69.

Небога Катерини Франко (дружини Тараса Франка), яка деякий час мешкала у будинку Франків згадувала:

«Була Бабця Оля дуже доброю. За видання творів Франка отримувала гроші і все роздавала дітям. Бувало вийде на ґанок, попросить когось з нас зірвати вишню, і за це дарувала нам злотий. Моя тітка Катерина знала, що вона страшенно любить вареники. Та коли кликали її, щоб ними поласувати, – не йшла, відмовлялася...»².

Назагал же ж вона, як удова, провадила доволі замкнутий спосіб життя. Товаришували їй здебільшого птахи. «Вона постійно тримала вікно відкритим і до неї прилітали птахи, які там кормилися і навіть гніздилися... З птахами їй було краще, ніж з людьми», – свідчила онучка Іванна (Ася) по синові Петрові³.

У час відходу у вічність нікого з дітей біля Ольги Франко з Хоружинських не було. Найстаршого первістка забрала страшна недуга ще 1913 року. Молодшого сина Петра 28 червня 1941 року «евакуювало» на стежку смерті НКВД... Наймолодша донька Анна була на той час у Відні. Середульший син Тарас учителював у Станиславові і з великими перепонами, довідавшись про смерть матері, добирався у воєнний час до Львова. Але того далекого 1941 року він застав на Личакові лише свіжу могилу...

Не встигнувши на похорон, Тарас Франко почувався до обов'язку згадати про матір публічно хоча б у коротенькому споміні-некролозі, що його він опублікував 5 серпня 1941 року за підписом «СИН» у газеті «Українське слово» (Чис. 2. Від 5.VIII. С. 2).

² Данилець А., Ушакова С. Відома і невідома галичанка Олександра Черпіта URL : <http://www.newtime.lviv.ua/index.php/newtime-osobustosti-kt/1255-cherpita>

³ Мороз О. Невеличкі спогади про декого з родини Франків // Науковий вісник музею Івана Франка у Львові. Львів, 2012. Вип. 11. С. 451.

[Тарас ФРАНКО]

ОЛЬГА ФРАНКО (Спомин)

Серед тисячних жертв насильної смерті й серед кипучої радості з нагоди відновлення державності майже непомітно пройшла серед української суспільності вістка про смерть дружини великого українського письменника Івана Франка. Померла старенька? Деякі не знали, чи взагалі живе ще. Але четверо дітей для громадянства виховала, і згадка, бодай від сина, належиться.

Яка іронія долі! По визволенні української землі від російської інвазії помер в 1916 році Іван Франко, і так само померла в 1941 році його дружина Ольга. При їх смерті коло них нікого з дітей не було...

Ціле життя Ольги з Хоружинських Франкової було пасмом непорозумінь і прикроців. Уродилась на межі Полтавщини і Харківщини, в домі титулярного радника і дрібного землевласника. Земля була і є чисто українська, а дух у родині віяв російський. До того ще бабця, особа самовладна і капризна, плекала великопанські традиції. Ольга, змалку хоровита і чутлива, зростала в дуже численній родині, вчилася в Харкові в інституті благородних дівиць, а пізніше на курсах в Києві, де бувала в родинях українських діячів, як Житецький, Лисенко, Ігнатович і запізналась з поступовими, демократичними ідеями. Вийшовши за галицько-українського письменника, переїхала жити до Львова й роками не могла зжитися з нашим середовищем та українською суспільністю. Не знала мови, нехтувала галицькими товариськими формами, не признавала моди і разила поведінкою дещо за сміливою.

Спочатку співпрацювала із своїм чоловіком, видавала журнали, була зайнята в експедиції. Потім прийшло четверо дітей, які забирали багато часу і праці, виснажували нервову систему. Сама провадила кухню, сама нераз виїздила з дітьми на село, щораз інше. Любила над усе конфітури, і вміла їх смажити. І дітей страшно любила... І «тратила» одно по одному. Найстаршого сина Андрія забрала смерть, дочку взяв зять і повіз десь аж за Карпати, двох дальших синів «забрали» невістки. Скільки з того було жалів, нарікань, сварок! Перебута тяжка операція підточила і так слабе здоров'я Ольги, мутився розум, родинні потрясення, роз'їзд дітей, три війни звалили стареньку на ліжку. Але відваги не тратила. Підчас нальотів німецької авіації на Львів в 1939 році ніколи не ховалася до пивниці, не затемнювала вікон, не зміняла мешкань. Приходом червоних не тішилась, ця Росія з жидами зовсім їй не подобалася. Прийшли раз з братом

Петром два партійні «достойники» відвідати жінку великого «пролетарського» письменника. Мати сміливо критикувала жидівські порядки, а про одного з вожаків сказала, що має осячне лице...

Але життєві сили старенької добігали до кінця... Лежала самотньо на горі в музею ім. Івана Франка, не могла вже писати, переглядала малюнки сина... Вибух війни 22 червня дуже затривожив її. Синова⁴ приховувала правду, і тому розрив бомб уважала за землетруси. Незадовго большевики забрали і вивезли сина Петра. Раз-у-раз допитувалася: «Де Петрусь, чому не приходять Петрусь?» Нарешті... тихо заснула в ніч на 15 липня.

Спить вічним сном, похована в окремому гробі, 10 кроків від мужа Івана. До гробниці Великого Каменяря годі було знайти отвір. В[ічна] ї[й] П[ам'ять].

СИН.

Natalia TYKHOLAZ

«SHE DID NOT LOSE HER COURAGE...»:

OLHA FRANKO THROUGH THE EYES OF THE SON

(Taras Franko's forgotten obituary on his mother's death)

Taras Franko's obituary on the death of his mother Olha from Khoruzhynsky's family, written in August 1941, is published for the first time, which is an important reason for understanding the difficult circumstances of Franko's family drama.

Key words: Olha Franko from Khoruzhynsky's family, obituary, memoir studies.

⁴ Синова... – ідеться про дружину Петра Франка Ольгу-Марію Теодорівну Франко з Білевичів (1896–1987).